

Seikkailuja ja kohtaamisia lähi(ö)metsissä

KOTA-KERHO-HANKE (2018–2022)

LOPPURAPORTTI

KOTA – LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI RY
Turku 2.2.2023

Sisällysluettelo

1.	5-LUOKKALAISTEN SOSIAALISTEN TAITOJEN, OSALLISUUDEN JA TOIMIJUUDEN VAHVISTAMINEN - KEHITTÄMISHANKE.....	2
1.1.	Hankkeen alku	2
1.2.	Yksinäiset ja syrjään jääneet lapset	3
1.3.	Vahvistumista ja mahdollisuuksia	3
2.	HANKKEEN TAVOITTEET	6
3.	RYHMÄTOIMINTA.....	7
3.1.	Osallistujat	7
3.2.	Toteutuneet ryhmäprosessit	9
3.3.	Koronapandemia	10
3.4.	Toimintamalli.....	11
4.	TULOKSET	13
4.1.	Ensimmäinen tavoite: Kaveritaidot	14
4.2.	Toinen tavoite: Osallisuus ja toimijuus.....	15
4.3.	Kolmas tavoite: Harrastus	17
4.4.	Päätavoite: Vähemmän yksinäisiä lapsia.....	18
5.	YHTEENVETO	19
6.	LÄHTEET	21
7.	LIITTEET.....	22
7.1.	Osallistujan alkukysely ja itsearvio (hankkeen aikana).....	22
7.2.	Palautekysely yhteistyökumppaneille (hankkeen aikana).....	23

1. 5-LUOKKALAISTEN SOSIAALISTEN TAITOJEN, OSALLISUUDEN JA TOIMIJUUDEN VAHVISTAMINEN -KEHITTÄMISHANKE

KOTA – Lasten ja nuorten hyvinvointi ry toteutti toukokuun 2018 ja toukokuun 2022 välillä STEA:n tukemana *5-luokkalaisten sosiaalisten taitojen, osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen*-kehittämishanketta. Hankkeen tavoitteena oli vähentää lasten kokemaa yksinäisyyttä vahvistamalla heidän sosiaalisia taitojaan, osallisuuttaan ja toimijuuttaan sekä lisäämällä sosiaalisten kontaktien mahdollisuuksia. Hanketta toteutettiin yhteistyössä Turun ja Paimion kaupunkien kanssa.

Hankeessa kehitetty toimintamalli osoittautui tulokselliseksi ja sen mukaisen toiminnan toteuttamiselle ja levittämiseksi saatiin tammikuussa 2023 Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) myöntämä kohdennettu toiminta-avustus. KOTA-kerhot ovat ammattilaisten ohjaamia määräaikaista ryhmäprosesseja. Niissä hyödynnetään luontolähtöisiä, seikkailukasvatukseen perustuvia toiminnallisia sisältöjä ja tunne- ja kaveritaitoharjoituksia. Toiminta lisää lapsen yhteisöön kuulumisen tunnetta, vaikuttaa positiivisesti mielialaan ja itsetuntoon sekä opettaa keinoja sosiaalisissa tilanteissa toimimiseen.

Hankkeen toimintaympäristössä tapahtui vuosien 2018–2022 välillä muutoksia, jotka vaikuttivat erityisesti suunnitellun toimintasisällön ja lapsen jatkopolkuun liittyvän tavoitteen toteutumiseen. Suurin lasten elämään ja kerhotoiminnan käytännön toteutukseen vaikuttanut muutos oli maaliskuussa 2020 alkanut koronapandemia. Yli puolet hankkeesta toteutettiin ns. korona-aikana. Toisaalta samaan aikaan lasten harrastamattomuuteen tartuttiin valtakunnallisesti ja paikallisesti Harrastamisen Suomen mallin avulla.

1.1. Hankkeen alku

KOTA-kerhoja vastaavaa toimintaa kokeiltiin pienimuotoisesti Pansion koulussa syksyinä 2015–2017. Aloite tuli koulun terveydenhoitajalta. Keväällä 2017 KOTA ry haki STEA:lta hankerahoitusta, joka myönnettiin tammikuussa 2018. Samana keväänä tarkennettiin hankkeen tavoitteita ja valmisteltiin seuranta- ja arviointityökaluja. Lisäksi tehtiin linjaus yhteistyökouluista Turun sivistystoimen johdon kanssa. Syksyllä 2018 käynnistyi yhteistyö Pansion, Jäkärän ja Ilpoisten kouluissa. Kerhot käynnistyivät syys-marraskuussa 2018.

Alkuperäisessä hankehakemuksessa yhteistyökumppanina oli Raision kaupunki, jossa toiminta ei kuitenkaan yhtenäkkään hankevuotena. Käytännön tasolla haastavaksi osoittautui kaupungin toive, että ryhmä olisi suunnattu kaikille Raision kuuden alakoulun 5-luokkalaisille. Ilmoittautuneita ei tullut tarpeeksi monipuolisesta viestinnästä ja aloituksen siirtämisestä huolimatta. Alakoulujen psykiatrisen sairaanhoitajan oli tarkoitus osallistua ryhmien ohjaamiseen ja toimia paikallisena yhteyshenkilönä. Toiseksi yhteistyökumppaniksi vaihtui Paimio puolentoista vuoden yrittämisen jälkeen. Toiminta alkoi Paimiossa koronakevään etäkoulun jälkeen syyskuussa 2020.

1.2. Yksinäiset ja syrjään jääneet lapset

Hankkeen kohderyhmänä olivat peruskoulun 5. luokan oppilaat (11–12 v.), jotka kokevat itsensä yksinäisiksi, ovat sivussa ryhmästä ja kaverisuhteista ja ovat riskissä jäädä syrjään luokasta ja sosiaalisista suhteista. 5-luokka on kaveritaitojen oppimisen kannalta hyvä hetki ennen siirtymistä yläkouluun. Kun kaveritaitoja vahvistetaan tässä iässä, lapsen riski jäädä yksin yläkoulussa vähenee.

Hankkeen ryhmät kootaan 5-luokan syksyllä opettajien ja oppilashuoltohenkilöstön kokemusten ja havaintojen perusteella. Koulun ammattilaisilla on hyvä käsitys syrjäänvetäytyvistä, tukea tarvitsevista lapsista, jotka kuitenkin jäävät usein syrjään ja tukitoimien ulkopuolelle, koska heidän käytöksensä ei ole häiritsevää.

Hankkeen tavoitteena oli vähentää lasten kokemaa yksinäisyyttä vahvistamalla heidän sosiaalisia taitojaan, osallisuuttaan ja toimijuuttaan sekä lisäämällä sosiaalisten kontaktien mahdollisuuksia. Alakouluikäisillä yksinäisyys yhdistyy usein turvattomuuden, osattomuuden ja ahdistuneisuuden tunteisiin ja oppimiseen ja motivaatioon liittyviin pulmiin. Yksinäisyys aiheuttaa masennusta, joka lisää eristyneisyyttä ja yksinäisyyttä. Siihen liittyy usein yläkouluikäisten ja nuorten aikuisten kohdalla runsasta päihteiden käyttöä ja itsetuhoista käytöstä. Näyttö lapsuudenaikaisen yksinäisyyden ja aikuisena koettujen mielenterveysongelmien välillä on kiistaton. (Junttila, 2015).

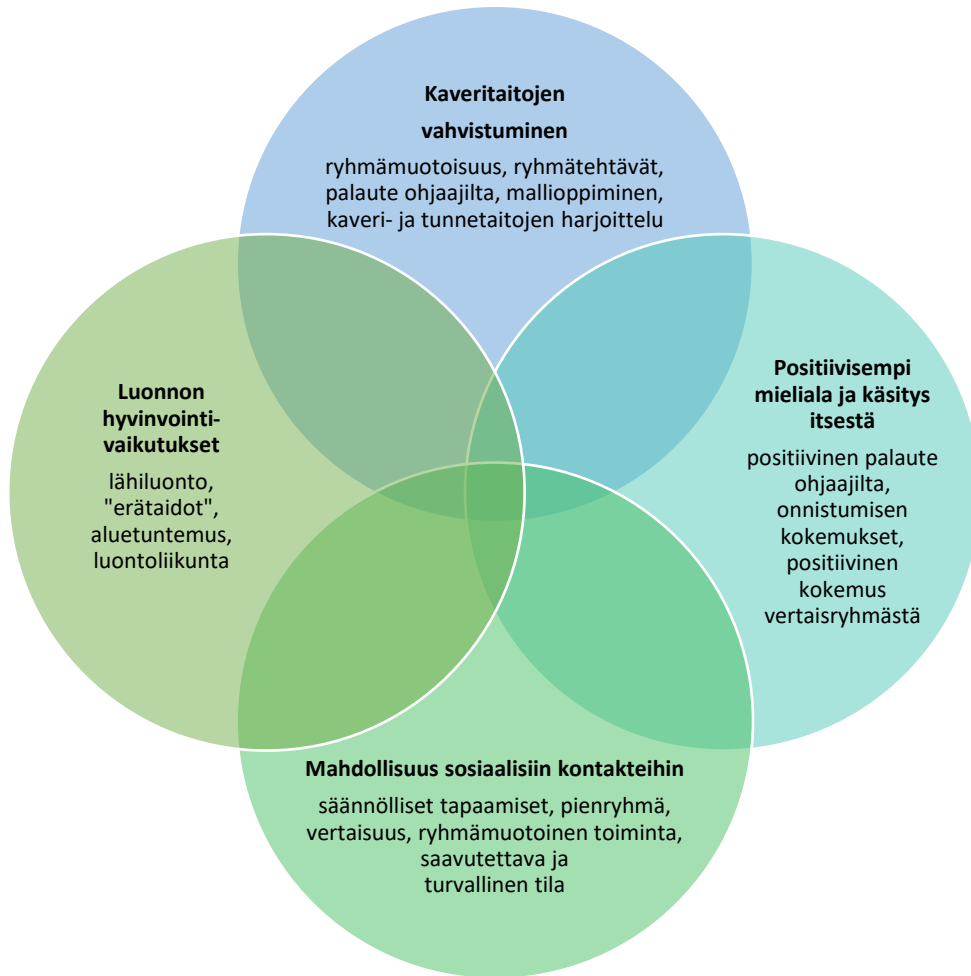
1.3. Vahvistumista ja mahdollisuuksia

Hankkeen toimintasuunnitelma ja kehitetty toimintamalli tukeutuu tutkimustuloksiin toimivista interventioista yksinäisyyttä vastaan (mm. Masi&al, Junttila): KOTA-kerho vahvistaa

sosiokognitiivisia ja sosiaalisia taitoja (ryhmämuotoisuus, ryhmätehtävät, palaute ohjaajilta, mallioppiminen, empatian kehittäminen tunnetaitojen harjoittelun kautta), vaikuttaa negatiivisiin ajattelumalleihin (positiivinen palaute ohjaajilta, onnistumisen kokemukset, positiivinen kokemus vertaisryhmästä) ja tarjoaa mahdollisuuden sosiaalisiin kontakteihin vertaisten kanssa (ryhmämuotoisuus, vertaisryhmä). Lisäksi seikkailukasvatuksellinen toiminta nojaa luontoympäristöön, jossa liikkuminen parantaa tutkitusti psyykkistä hyvinvointia mm. vähentämällä stressiä (mm. Pasanen 2020). Lapsen luonnossa liikkumisen jatkuvuutta edesauttaa toiminta lähiluonnossa kerhon aikana.

KOTA-ryhmätoiminta eroaa perinteisistä harrastuskerhoista mm. tunnistettujen tuen tarpeiden pohjalta tehdyillä osallistujavalinnoilla. Toiminta on tavoitteellista (yksinäisyyden vähentäminen, sosiaalisten taitojen opettelu) ja KOTA ry:n ohjaajat ovat aina pedagogisen koulutuksen saaneita ohjaustyön ammattilaisia. Osallistujia havainnoidaan ja heidän taitojensa kehittymistä tuetaan ja seurataan systemaattisesti.

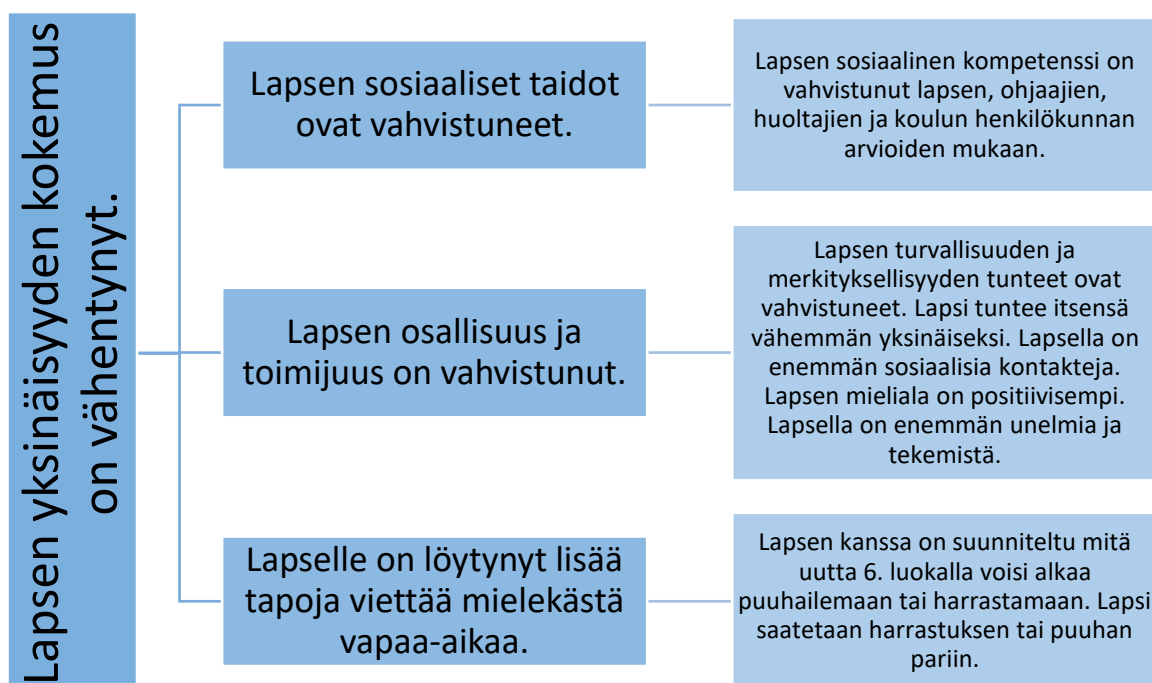
Kuva 1. KOTA-kerho vähentää lapsen kokemaa yksinäisyyttä.

2. HANKKEEN TAVOITTEET

Hankkeen tavoitteet (Kuva 2.) oli jäsennellyt yhden päätavoitteen ja kolmen alatavoitteen alle. Kaikki tavoitteet liittyvät kohderyhmässä tapahtuvaan muutokseen eli lapsen kokeman yksinäisyyden vähenemiseen.

Kuva 2. Hankkeen tavoitteet

Hankkeen päätavoitteena oli, että ryhmätoimintaan osallistuneiden lasten yksinäisyyden kokemus vähenee. Toiminnalla tavoiteltiin lapsen sosiaalisten taitojen, osallisuuden ja toimijuuden vahvistumista. Osallisuuden nähtiin vahvistuneen, jos lapsen sosiaalinen ja emotionaalinen yksinäisyys väheni ja turvallisuuden ja ryhmään kuulumisen tunne vahvistuivat. Toimijuuden vahvistuminen ymmärrettiin tässä hankkeessa mielialan, aktiivisuuden, itseluottamuksen ja tulevaisuususkon vahvistumisena. Näiden kahden lisäksi tavoitteena oli myös saada lapselle lisää mielekästä tekemistä vapaa-ajalle (ns. jatkopolku).

3. RYHMÄTOIMINTA

3.1. Osallistujat

Hankkeessa toteutettiin vuosien 2018 ja 2022 välillä yhteensä 14 ryhmäprosessia (Kuva 3.). Ryhmän koko on ollut 5–12 osallistujaa (keskimäärin 8 lasta). Yhteensä ryhmätoimintaan osallistui 117 iältään 10–13-vuotiasta lasta.

Kuva 3. Osallistujamäärä ja muuta taustatietoa

Lukuvuosi	Tytöt	Pojat	Yhteensä	muu kuin suomi kotikielenä	*monimuotoinen perhe
2018–2019	15	12	27	10	15
2019–2020	10	15	25	8	8
2020–2021	16	17	33	15	12
2021–2022	13	19	32	14	21
Yhteensä	54 (Tku 48) 46 %	63 (Tku 54) 54 %	117 (Tku 102)	47 (Tku 42) 40 %	56 (Tku 50) 55 %

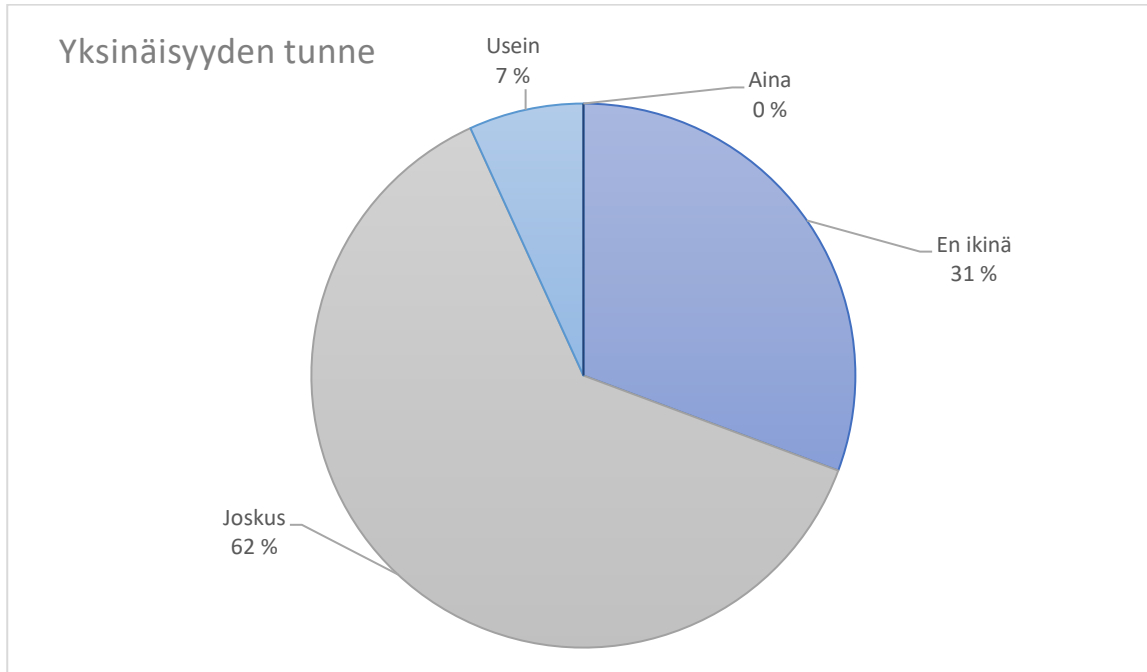
* Lapsi ei asu molempien biologisten vanhempiensa kanssa (esim. yksinhuoltajuus, uusperhe, vuoroasuminen, toinen vanhempi on kuollut, sijaisperhe, isovanhemmat huoltajina)

KOTA-kerhotoimintaa on toteutettu yhteistyössä Turun Pansion, Jäkärän ja Ilpoisten alakoulujen sekä Paimion Kriivarin koulun kanssa. Turussa yhteistyökoulut ovat alueilla, joissa on lapsiperheköyhyyttä, kasautunutta huono-osaisuutta ja maahanmuuttajataustaisia perheitä. Osallistujista noin puolen kotikieli on ollut muu kuin suomi (esim. arabia, vietnam, venäjä) ja noin puolet on monimuotoisesta perheestä. Lapsilla on usein puutteellinen säänmukainen vaatetus (ei ulkohousuja, käsineitä yms.). Koronan aiheuttama sosiaalinen eristäytyminen ja muut poikkeusolot ovat pahentaneet selvästi perheiden tilanteita (vanhempien taloudelliset huolet, harrastamattomuus, yksinäisyys, ahdistuneisuus jne.).

Opettajat ovat ohjanneet lapsia ryhmään mm. yksinäisyyden, heikkojen sosiaalisten taitojen, harrastamattomuuden, luokassa vetäytymisen/syrjään jäämisen sekä kotoa saatavan tuen vähäisyyden vuoksi. Ryhmissä on ollut lapsia, joilla on ollut mm. pelkoja, stressiä, aistiyliherkkyyksiä, huonoja vertaisryhmäkokemuksia (esim. kouluväkivalta) tai heikko suomen kielen taito. Osa lapsista

on jäänyt syrjään muiden häiritsevänä kokevan käytöksen vuoksi. Lapsen osallistumisesta päättivät lapsi ja lapsen huoltaja. Kerho oli maksuton ja kokoontui koulun lähiympäristössä.

Kuva 4. Lapsen itsearvio kerhon alussa ("Koetko itsesi yksinäiseksi?")

Keskeistä kohderyhmän tavoittamisessa on ollut toimiva yhteistyö koulujen ammattitaitoisen henkilökunnan kanssa. KOTA ry on informoinut yhteistyökumppaneita kohderyhmästä, ja luokanopettajat ovat tehneet päätöksen kenelle tarjoavat mahdollisuutta osallistua ryhmään. Lasten osallistumista ensimmäisiin tapaamisiin edisti kerhojen tunnettuus kouluissa, muun harrastustoiminnan vähäisyys (erityisesti korona-aikana) ja opettajien osaaminen kerhoon ohjaamisen suhteen. Kerhoissa on ollut useita lapsia samasta perheestä (eri lukuvuosina), mikä kertoo sekä kerhon tunnettuudesta että saaduista hyvistä kokemuksista.

Pieniä esteitä kohderyhmän tavoittamiselle eli riittävälle määrälle kohderyhmään kuuluvia osallistujia per kerho oli muutamina vuosina. Tähän oli mahdollisesti synnä mm. opettajien kuormittuneisuus (koronan vuoksi), pienet ikäluokat (ei tarpeeksi kohderyhmään kuuluvia lapsia) ja opettajien vaihtuvuus (eivät tunnista kohderyhmää luokasta). Paimiossa (jossa ikäluokka on ollut pienin) kerhoon on otettu myös 4. ja 6. luokan oppilaita. Osassa ryhmiä pienempi ryhmäkoko on ollut sopiva paljon tukea tarvitsevien lasten vuoksi.

Toiminnan aikana tavoittamisen esteenä on ollut kokonaan ulos siirtynyt toiminta sekä koronakaranteenit ja koronaan sairastumiset. Ulkoilu joka säällä vaatii lapselta hyviä ulkovaatteita ja sinnikkyyttä.

Osalla lapsista oli haasteita säännölliseen toimintaan sitoutumisen kanssa. Näitä lapsia on kannustettu ja tuettu osallistumisessa sekä toivotettu tervetulleeksi pitkienkin poissaolojen jälkeen. Poissaoloista ilmoitettiin aina myös lapsen kouluun ja kotiin. Varsinaiset keskeytykset (15 kpl) ovat johtuneet pääosin perheen muutosta. Yhdessä koulussa keskeytyksiä on tullut kahtena viimeisenä vuotena enemmän. Muuttojen lisäksi osallistumishalukkuuteen on vaikuttanut selvästi edellä mainittu tottumattomuus ulkoilla talvella. Osan kohdalla esimerkiksi ja ulkovaatteiden lainaamisella on ollut merkitystä, toisten kohdalla ei. Osa lapsista on myös ajautunut lukuvuoden aikana vanhempien lasten ja nuorten seuraan ja kokenut kerhon noloksi.

3.2. Toteutuneet ryhmäprosessit

Ryhmäprosesseja toteutettiin Turussa kaksitoista ja Paimiossa kaksi. Prosessin kesto oli noin kahdeksan kuukautta, jonka aikana ryhmä kokoontui kerran viikossa. Tapaaminen kesti noin kaksi tuntia, useimmissa kouluissa kello kahdesta neljään. Yhteensä tapaamisia oli noin 30 kpl/kerho. Ryhmäprosessin käynnistämisestä, ohjaamisesta, seurannasta ja arvioinnin toteuttamisesta vastasivat hankkeen työntekijät. Yhteistyökoulujen henkilökunta ohjaa toimintaan kohderyhmään kuuluvat oppilaat ja koulu tarjoaa tarvittaessa sisätilan ryhmän käyttöön. KOTA ry:n ohjaajat informoivat henkilökuntaa ryhmäprosessin etenemisestä.

Hankkeessa on työskennellyt yhteensä kolme työntekijää: projektisuunnittelijat yhteisöpedagogi (AMK), seikkailuohjaaja Juho Lempinen (5/2018–5/2022) ja KM Sanni Heino (5/2018–5/2022) sekä ohjaaja nuoriso-ohjaaja Minna Tuomarmäki (1/2021–5/2022). Hanketta on johtanut KOTA ry:n toiminnanjohtaja Elina Heikkilä. Ryhmätapaamisten ohjaamisesta vastasi aina vähintään kaksi ohjaajaa. Pansiossa ohjaajana on ollut myös Pansion Me-talon perhetyöntekijä (sosionomi AMK).

Toiminnallinen osuus kerhossa on joko retkeilyyn ja seikkailukasvatukseen liittyvää (esim. majan rakennus, retkiruoka, melonta) tai ulkoliikuntaa ja -leikkejä (esim. erilaiset piiloleikit ja ryhmätehtävät). Toiminnassa hyödynnetään lähiluontoa, ulkoilualueita ja harrastuspaikkoja. Ryhmässä ei kilpailla. Ryhmän sisältöjen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan lasten toiveet

ja kokeillaan heitä kiinnostavia asioita. Tapaamisten sisällöt rakennetaan aina kunkin ryhmän osalliset huomioiden. Ohjaajat havainnoivat lasten kehittymistä sekä antavat myönteistä ja vahvistavaa palautetta aidoissa toimintatilanteissa. Seikkailukasvatuksellinen toiminta sopivine haasteineen ja onnistumisen kokemuksineen vahvistaa lapsen itsetuntoa. Ammattilaiset ja kokeneet ryhmäohjaajat huolehtivat, että lapset kohdataan yksilöinä ja heitä tuetaan kaveritaitojen harjoittelussa sekä rohkaistaan toimimaan ja osallistumaan.

Ryhmätapaamisen alussa käydään läpi kuulumiset. Apuna käytetään mm. tunnekortteja. Ohjaajat toimivat tilanteessa sekä mallintavina esimerkkeinä että kuuntelevina aikuisina. Ohjaustyössä yhtenä työtapana käytetään toiminnan valokuvaamista. Kuvat tekevät lapsille näkyväksi itsensä toimijana sekä ryhmänjäsenenä. Ohjaajat voivat kuvan kautta antaa vahvistavaa palautetta. Pienryhmä mahdollistaa ryhmän jäsenten henkilökohtaisen kontaktin kaikkien osallistujien kanssa. Lapsen säännöllinen kontakti tuttuihin ja turvallisiin aikuisiin on tärkeää. Ryhmäläisten yksilöllinen huomioiminen ja kiireettömyys ohjaustilanteissa mahdollistaa lapsen aidon kohtaamisen.

Lapsen osallisuutta vahvistaa myönteinen ja turvallinen kokemus ryhmästä sekä mahdollisuus vaikuttaa toteutettaviin asioihin. Ohjaajat huolehtivat ja vastaavat siitä, että ryhmässä kukaan ei jää yksin eikä ketään kiusata. Ohjaajat huolehtivat, että ryhmässä esiin nouseviin ristiriitatilanteisiin puututaan ja asiat käsitellään yhdessä rakentavasti ja kasvatuksellisesti.

3.3. Koronapandemia

Lukuvuosi 2019–2020 päättyi kahden kuukauden mittaiseen etäopetukseen ja yhteiskunnalliseen poikkeustilaan. Tämä muutti suuresti kerhotoimintaa ja vaikutti lukuvuoden tuloksellisuuteen. ”Etäkerhon” yhteydenpito (viestit, ryhmäkeskustelu, puhelut) oli osan kanssa sujuvaa ja toisten kanssa hyvin haastavaa. Saimme kuitenkin pidettyä yhteyttä lapsiin edes yksipuolisesti ja sitoutettua suurimman osan tapaamaan meidät vielä kesän alussa. Osa lapsista rohkaistui myös ottamaan yhteyttä tarvittaessa.

Syksystä 2020 lähtien kerhotoiminta toteutui kuitenkin pääosin ”lähikerhona”. Aika oli suotuista pienryhmille ja lähiluonnossa tapahtuvalle ulkotoiminnalle. Osa pienistä muutoksista, joita tehtiin terveysturvallisuuden vuoksi, osoittautui hyväksi pysyviksi ratkaisuuksi. Esimerkiksi lainavaatteita ja katoksia hankittiin lisää ja kokoonnuttiin säästä riippumatta aina ulkona. Epidemia vaikutti kuitenkin

ohjelman toteuttamiseen suunnitellusti. Esimerkiksi tutustumiskäyntejä ja perhepäiviä ei pidetty hankkeen loppuvuosina. Lapset kaipasivat kerhossa selvästi sekä aikuis- että vertaiskontaktia. Kerho oli koronavuosina mukavan yhdessäolon lisäksi myös paikka purkaa pahaa oloa.

3.4. Toimintamalli

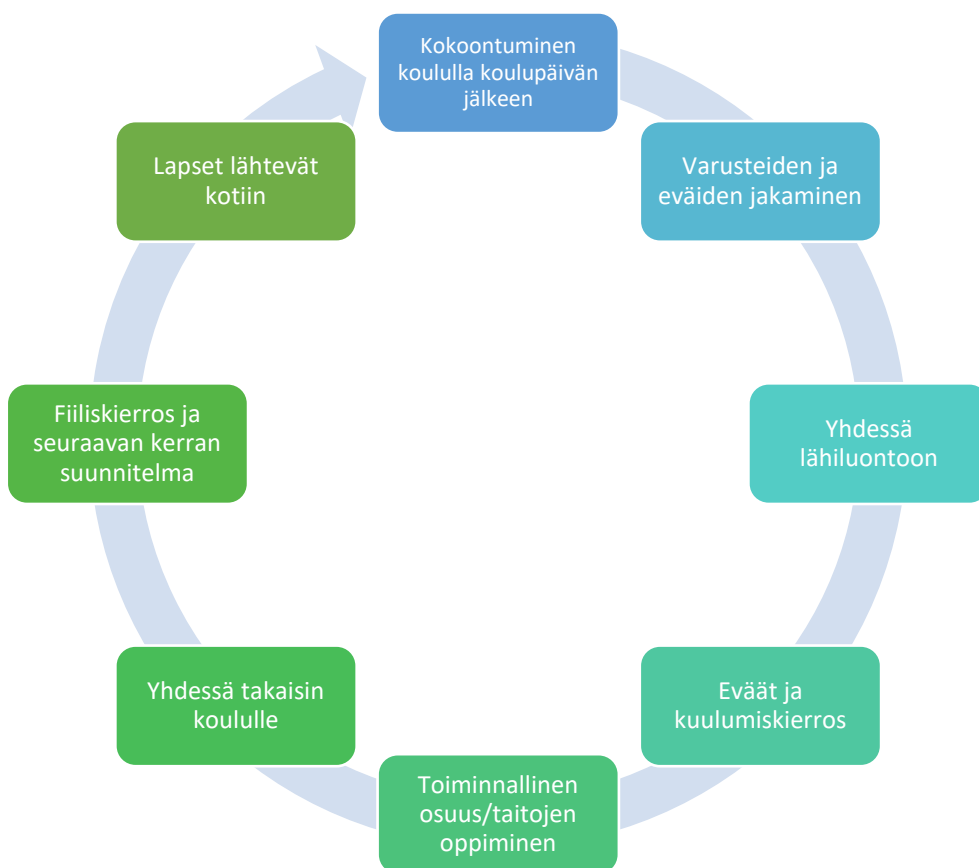
Alla olevassa taulukossa on esitettyä toimintamallin vuosikello (Kuva 5.). Kuvattuna on prosessin vuosittaiset vaiheet ja esimerkkejä toiminnan viikoittaisesta sisällöstä.

Kuva 5. Kerhotoiminnan ”vuosikello”

Toisessa kuvaajassa (Kuva 6.) on esitetty yhden kerhotapaamisen kulku. Tapaaminen rakentuu kohtaamisen, huolenpidon, rutiinin ja lähiluonnossa tapahtuvan ryhmätoiminnan ympärille. Tapaaminen alkaa koulupäivän jälkeen koulun pihassa, jossa lapset saavat tarvittavat varusteet, ulkovaatteet ja eväät (saavutettavuus, huolenpito). Lähiluonnossa vaihdetaan kuulumisia, syödään eväitä ja liikutaan yhdessä ohjelman mukaan (tunnetaidot, kaveritaidot, kohtaaminen, luonnon hyvinvointivaikutukset). Koululle palatessa tehdään vielä fiiliskierros (reflektio) ja kerrotaan tulevasta kerrasta (ennakoitavuus). Jokaisessa tapaamisessa läsnä on kaksi ohjaajaa.

Kuva 6. Kerhon tapaaminen

4. TULOKSET

“Kerhopäivinä olen tiennyt, että lapsella on aina hyvä päivä”.

(Huoltaja)

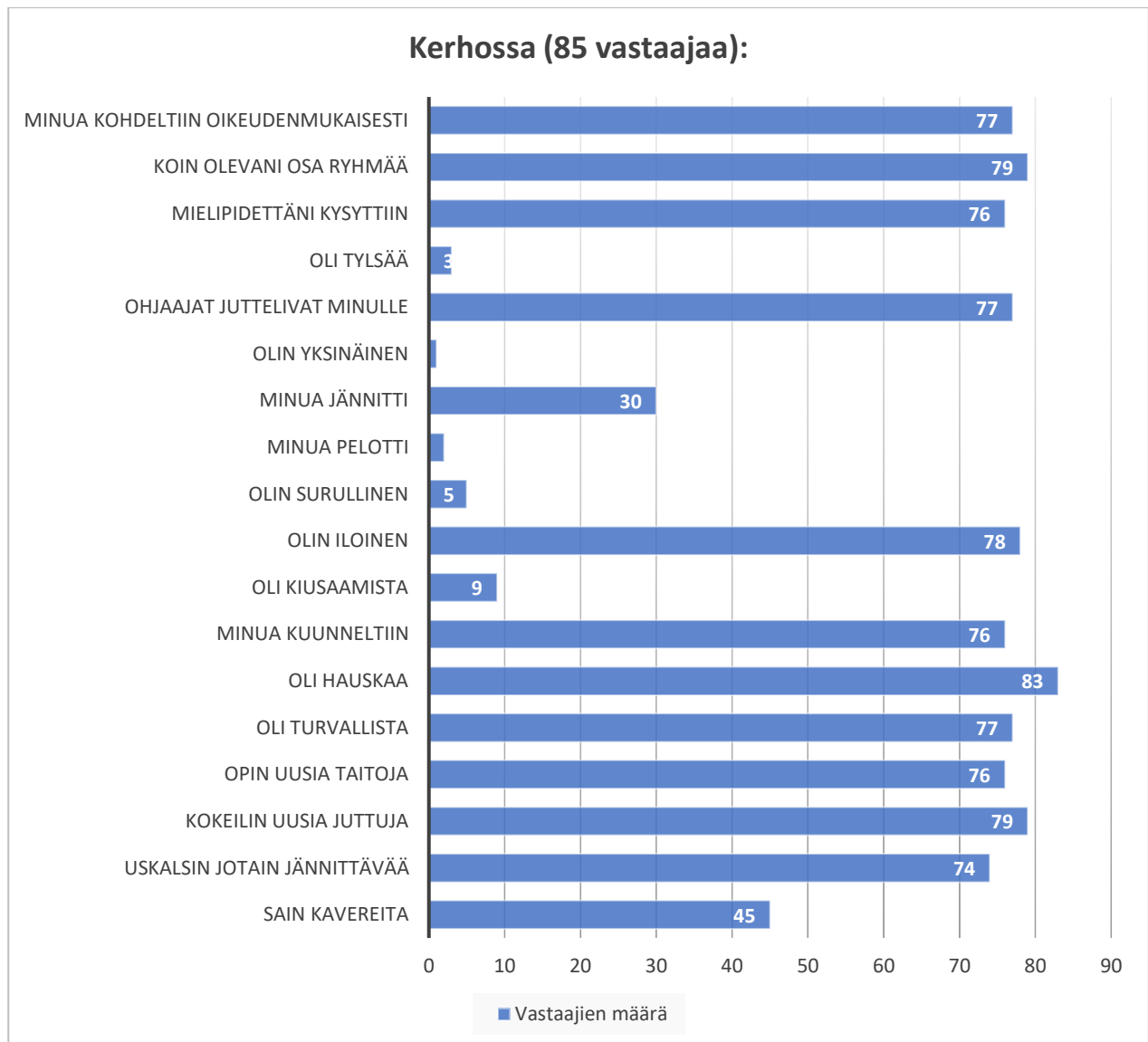
Tuloksellisuutta seurattiin, arvioitiin ja kehitettiin osallistujilta (lapset), yhteistyökumppaneilta (luokanopettajat ja rehtorit), huoltajilta ja hankkeen työntekijöiltä kerätyn tiedon avulla. Kaikilta edellisiltä kysyttiin muutoksesta lapsen osallisuudessa ja toimijuudessa (sosiaalinen ja emotionaalinen yksinäisyys, turvallisuuden tunne/jännittäminen, aktiivisuus, mieliala, rohkeus/itseluottamus), sosiaalisissa taidoissa sekä vapaa-ajanvietossa. Luokanopettajilta ja rehtoreilta on kysytty myös KOTA ry:n palvelulupauksen täyttymisestä sekä yhteistyön sujuvuudesta. Huoltajien palautetta on kerätty lukuvuodesta 2021–2022 lähtien (7/19 vastausta).

Tiedonkeruumenetelminä on käytetty seuraavia kysely- ja havainnointilomakkeita: sosiaalisten taitojen havainnointilomake ohjaajille (MASK, Turun yliopisto), palautekysely yhteistyökumppaneille (oma), palautekysely huoltajille (oma), palautekysely lapsille (oma), alku- ja seurantakysely lapsille (oma) ja osallisuuden ja toimijuuden havainnointilomake ohjaajille (oma). Osa lomakkeista löytyy tämän raportin lopusta liitteenä.

Osallisuus, toimijuus ja sosiaaliset taidot on määritelty tässä hankkeessa päätavoitteen alatavoitteiksi eli tekijöiksi, joiden vahvistuminen vähentää lapsen kokemaa yksinäisyyttä. Osallisuuden ja toimijuuden määrittelemme mm. sosiaalisen ja emotionaalisen yksinäisyyden, turvallisuuden tunteen, mielialan ja itseluottamuksen kautta. Koska nämä ovat vahvistuneet on myös lapsen kokemus yksinäisyydestä vähentynyt.

Hankkeessa toteutettu ryhmätoiminta tukee selvästi lapsen osallisuuden ja toimijuuden sekä sosiaalisten taitojen vahvistumista. Näiden vahvistuminen ja sosiaalisen kontaktin tarjoaminen (ryhmätoiminta) on tutkitusti yhteydessä yksinäisyyden (sosiaalinen ja emotionaalinen) vähenemiseen. Positiivisen muutoksen ovat havainneet sekä ohjaajat että yhteistyökumppanit, ja tämän puolesta puhuu myös lapsilta saatu palaute (Kuva 7.).

Kuva 7. Lapsilta saatu palaute

4.1. Ensimmäinen tavoite: Kaveritaidot

”Kerho tukee lasten itsetunnon kasvua, kaveritaitojen kehittymistä ja sosiaalisia valmiuksia mahtavalla tavalla.”

(Luokanopettaja)

Osallistujien kaveri- eli sosiaaliset taidot ovat vahvistuneet erityisesti ohjaajien, luokanopettajien ja huoltajien näkökulmasta. Lasten itsearvioissa muutosta ei ole joko tapahtunut tai sitä on negatiiviseen suuntaan. Ohjaajat tulkitsevat tämän oman taitotason selvenemiseksi ja rehellisemmäksi vastaamiseksi (vs. syksyllä vastattu ´oikein´).

Lasten sosiaalisten taitojen vahvistumista mitattiin Turun yliopistossa kehitetyn MASK-lomakkeen (Monitahoarviointi sosiaalisesta kompetenssista) avulla. Lomaketta käytettiin soveltuvin osin ohjaajien havainnoinnin tukena. Lomakkeessa sosiaalisen kompetenssin osa-alueita ovat yhteistyötaidot, empatia, impulsiivisuus ja häiritsevyys.

Yhteistyötaidoissa positiivista muutosta on tapahtunut erityisesti innokkuudessa osallistua ryhmän toimintaan ja keskustelun taitavassa aloittamisessa sekä avun tarjoamisessa. Empatiataidoissa positiivista muutosta on tapahtunut taidossa olla ´hyvä kaveri´, taidossa osoittaa muille oppilaille, että hyväksyy heidät sekä taidossa ottaa muut huomioon. Impulsiivisuudessa positiivista muutosta on tapahtunut lyhyen pinnan ja ärsyyntymisen suhteen. Häiritsevyydessä positiivista muutosta on tapahtunut häiritsevyyden ja ajattelematta toimisen kohdalla.

Muutokset ovat vähäisiä, johon näemme syynä lasten vaihtelevan taitotason ja tarpeet. Olosuhteet ulkona ovat olleet lapsille välillä hyvin haastavia ja lapset ovat kaivanneet enemmän aikuis- kuin vertaiskontaktia. Kerho on ollut koronavuosina paikka purkaa pahaa oloa. Lasten erilainen taitotaso kävi ilmi myös koulusulun aikana. Yhteydenpito oli osan kanssa sujuvaa ja toisten kanssa hyvin haastavaa.

Opettajien ja huoltajien mukaan lasten sosiaalisissa taidoissa ja ryhmätyötaitoissa on tapahtunut positiivista muutosta. Opettajista 18/32 vastasi lasten sosiaalisten taitojen ja 12/32 ryhmätyötaitojen parantuneen. Huoltajista 2/7 huomasi positiivisen muutoksen sosiaalisissa taidoissa ja 2/7 ryhmätyötaitoissa.

4.2. Toinen tavoite: Osallisuus ja toimijuus

”Lapseni on innostunut toimimaan ja tekemään porukassa. On tuntenut, että kuuluu siihen porukkaan.”

(Huoltaja)

Osallisuuden ja toimijuuden vahvistuminen näkyy kaikissa näkökulmissa. Lasten osalta osallisuuden ja toimijuuden vahvistumista seurattiin ryhmäprosessin alussa ja lopussa tehdyillä itsearviointeilla. Lomakkeessa oli kahdeksan kysymystä osallisuuden ja toimijuuden kokemuksesta. Lapset täyttivät lomakkeen aikuisen läsnä ollessa. Lomakkeessa kokemusta osallisuudesta mitataan kysymällä sosiaalisten kontaktien määrää (sosiaalinen yksinäisyys) sekä kokemusta (emotionaalista) yksinäisyydestä, turvallisuudesta/luottamuksesta ja merkityksellisyydestä. Toimijuuden kokemusta taas mitataan kysymällä mielialasta, aktiivisuudesta, tulevaisuuden haaveista ja unelmista sekä itseluottamuksesta/rohkeudesta. Tuloksia tarkastellessa muutokset eivät ole suuria. Lasten itsearviot ovat hyvin samansuuntaisia kerhon alussa ja lopussa. Kysymykset ovat haastavia ja henkilökohtaisia ja houkuttelevat varmasti osaa lapsista vastaamaan 'oikein'. Lasten vastaukset ovat ristiriidassa opettajilta ja huoltajilta saadun palautteen sekä ohjaajien havaintojen kanssa.

Tuloksia tarkastellessa suurin positiivinen muutos näkyy lasten sosiaalisen ja emotionaalisen yksinäisyyden, turvallisuuden ja luottamuksen kokemuksen sekä itseluottamuksen ja rohkeuden kohdalla. (Vähän kavereita: 22 % -> 14 %, Ei ikinä yksinäinen: 21 % -> 32 %, Ei jännitä yhtään ryhmässä: 48 % -> 68 %, Uskaltaa kokeilla usein uusia juttuja: 37 % -> 51 %).

Ohjaajien havaintojen mukaan lasten osallisuuden ja toimijuuden vahvistuminen on näkynyt kavereiden määrän lisääntymisenä, lisääntyneenä kontaktin ottamisena ohjaajiin ja toisiin lapsiin, oman paikan ottamisena ryhmätilanteessa sekä muuttumisena puheliaammaksi ja avoimemmaksi. Usean lapsen mieliala on parantunut ja lapsista on tullut rohkeampia uusien tilanteiden edessä.

Lapsilta lopussa kerätyn palautteen (erillinen lomake: "Mielipiteeni kerhosta") mukaan 93 % lapsista oli kokenut olleensa osa ryhmää (osallisuus) ja kokeillut uusia juttuja (toimijuus). 98 % lapsista oli ollut hauskaa (toimijuus). 90 % lapsista koki, että heitä kuunneltiin ja heidän mielipidettään kysyttiin (osallisuus). 90 % oli myös oppinut uusia taitoja (toimijuus). 91 % oli kokenut, että kerho oli turvallinen, ohjaajat juttelivat heille ja heitä kohdeltiin oikeudenmukaisesti (osallisuus). 92 % lapsista oli kerhossa iloinen (toimijuus). 53 % sai uusia ystäviä tai tutustui paremmin luokkakavereihinsa (osallisuus).

Opettajien mukaan lapsissa on tapahtunut seuraavia muutoksia osallisuuden ja toimijuuden suhteen: itseluottamus lisääntynyt (53 % vastaajista valitsi tämän vaihtoehdon), mieliala parantunut (63 %), rohkeus lisääntynyt (53 %), kavereiden määrä lisääntynyt (31 %) ja lapsi jää vähemmän syrjään ryhmässä (25 %). Lisäksi opettajat ovat huomanneet lasten avoimuuden (31 %) ja luottamuksen muita kohtaan lisääntyneen (22 %).

Huoltajat ovat huomanneet lapsissaan kerhon aikana seuraavia muutoksia: mieliala parantunut (86 %) ja rohkeus lisääntynyt (43 %). Yksittäisiä mainintoja on itseluottamuksen lisääntymisestä, avoimuuden lisääntymisestä, kavereiden määrän lisääntymisestä, muihin luottamisen lisääntymisestä ja aamuisen kouluun lähdön helpottumisesta. Yhden mukaan ”lapsi on innostunut erilaisista asioista enemmän ja on kokeilunhaluisempi.”

4.3. Kolmas tavoite: Harrastus

”Mahtava kerho, josta lapseni on löytänyt uusia kiinnostuksen kohteita, kiitos.”

(Huoltaja)

Toiminnan yhtenä tavoitteena oli, että myönteinen kokemus ryhmään kuulumisesta madaltaisi kynnystä osallistua jatkossakin ohjattuun ryhmätoimintaan ja, että kerhon aikana jokaiselle löydettäisiin harrastus. Ohjattu harrastus oli kerhoon tullessa noin 1/3 kerholaisista. Lisäksi lapset kertoivat harrastavansa kotona esimerkiksi piirtämistä ja pelaamista. Useat lapset kokevat, että heillä on aina tekemistä juuri pelaamisen (puhelin, tietokone) vuoksi. Lapsista 84 % vastasi syksyllä, että heillä on tekemistä vapaa-ajalla ´aina´ tai ´usein´. Loput 16 % vastasi ´joskus´. 57 % lapsista kertoi palautteessa saaneensa kerhosta uusia ideoita mitä tehdä vapaa-ajalla.

Ryhmiin on kuitenkin ohjautunut myös lapsia, joille kerho on ollut elämän ensimmäinen harrastus. Ennen korona-aikaa kerhoissa tutustuttiin paikallisiin harrastus- ja ajanviettomahdollisuuksiin. Lapsia on myös herätelty miettimään mitä jatkossa voisi harrastaa. Lisätietoa mahdollisuuksista on jaettu yksilöllisesti ja tarvittaessa. Kevästä 2020 eteenpäin koronan aiheuttama poikkeustila esti suunnitellut tutustumiset ja vierailut ja vähensi lasten harrastustoimintaa. Harrastusmahdollisuuksia on myös ollut vaikea esitellä niistä aiheutuvien kustannusten tai matkojen vuoksi. Harrastuksiin ohjaamiseen tarvittaisiin tiiviimpää yhteistyötä lapsen koulun ja huoltajien kanssa. Lasten asuinalueilla on hyvin rajallinen määrä harrastusmahdollisuuksia, ja lapset ovat kokemattomia liikkumaan itsenäisesti julkisilla liikennevälineillä. Osalle harrastaminen ei ole mahdollista taloudellisesti. Maksuttomiin vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin, esimerkiksi nuorisotiloissa käymiseen tai kaveritoimintaan/harrastuskummin hakemiseen, eivät taas kaikki vanhemmat anna lupaa. Jatkossa ryhmätoiminnan tavoite siirtyy pois harrastamisesta Turun kaupungin ja yhteistyökoulujen ollessa mukana Harrastamisen Suomen mallissa.

4.4. Päättavoite: Vähemmän yksinäisiä lapsia

“Kerhoon osallistuneet lapset ovat kokeneet kerhon tärkeäksi omaksi jutuksi. He ovat menneet kerhoon mielellään ja kertoilleet innoissaan seuraavana päivänä, mitä ovat kerhossa tehneet. Olen ilolla seurannut, kuinka lapset ovat kerhon kautta löytäneet uusia tuttavuuksia.”

(Luokanopettaja)

Hankkeen tavoitteet lasten yksinäisyyden vähentämiseksi on saavutettu osittain. Toiminnalla on pystytty vaikuttamaan lapsen osallisuuden ja toimijuuden sekä sosiaalisten taitojen vahvistumiseen. Lapsen ”jatkopolkuun” liittyvät tavoite on jäänyt saavuttamatta. Harrastaminen on pystytty takaamaan vain kerhon ajaksi.

Tavoitteet on saavutettu sekä onnistuneen viestinnän ja yhteistyön että oikeanlaisen toiminnan vuoksi. Yhteistyö neljän hankkeessa mukana olleen koulun ja Turun sivistystoimen kanssa on ollut erittäin hyvää. Kerhotoiminnan sisältö ja ohjaajien ammattitaito on vastannut kohderyhmän tuen tarpeisiin. Kerhon sisältöön, toteutukseen ja ohjaustapaan liittyvät ratkaisut (mm. toiminnallisuus, seikkailukasvatuksellinen lähestymistapa, pienryhmä, luontoympäristö, rutiinit) ovat olleet oikeita (osallistujille sopivia ja heitä vahvistavia) valintoja. Toimintasuunnitelma tukeutuu tutkimustuloksiin toimivista interventioista yksinäisyyttä vastaan.

Osallistujien määrään liittyvä tavoite ei toteutunut Raision toiminnan jäätyä toteutumatta kahtena lukuvuotena. Tämä laskee jonkin verran osallistujien kokonaismäärää. Välillä ryhmäkoko on myös jäänyt ajateltua pienemmäksi. Suljetun pienryhmän ajatuksena on, ettei ryhmää täydennetä tietyn vaiheen jälkeen. Lisäksi haastavaa on ollut ohjata lapsia seuraavan harrastuksen pariin. Jatkopolun miettiminen vaatisi näin nuorten kohdalla perhekontaktin. Osa perheistä kaipaisi varmasti myös tukea (taloudellista, sosiaalista jne.) lapsen harrastukseen saattamiseen. Hankesuunnitelmaan ja hankkeen resurssointiin ei ollut sisällytetty perheiden kanssa tehtävää työtä.

5. YHTEENVETO

“Luonto, seikkailu ja rauhalliset ohjaajat ovat juuri sitä, mitä lapset tarvitsevat!”

(Rehtori)

Eriarvoisuus on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, joka näkyy monella tapaa lasten ja nuorten arjessa. Useat eri tilastot (mm. kouluterveyskysely) osoittavat, että eriarvoisuuden lisäksi lasten ja nuorten pahoinvointi on lisääntynyt. Kilpailuhenkinen yhteiskuntamme, eriarvoiset lähtökohdat, koronaepidemian vaikutukset sekä uutisten tuomat kuvat maailmalta vaikuttavat kaikki lasten hyvinvointiin, osallisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen. Hankkeessa kehitetyn toimintamallin mukaisella KOTA-kerhotoiminnalla on ollut merkittävä vaikutus siihen osallistuneiden lasten hyvinvoinnille. Toiminnalla on pystytty vahvistamaan lasten toimijuutta, lisäämään osallisuutta ja vähentämään yksinäisyyttä, syrjään jäämistä ja eriarvoisuutta. Hankkeen yhteistyökumppaneiden mukaan toiminta ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja tukee lasten itsetunnon kasvua, kaveritaitojen kehittymistä ja sosiaalisia valmiuksia. 94 % opettajista vastasi, että KOTA-kerhosta on hyötyä yksinäisille ja syrjään jääville lapsille. 96 % lapsista piti kerhoa turvallisena paikkana, jossa oli hauskaa ja jossa tunsivat olevansa osa ryhmää. Huoltajien palautteessa korostuu erityisesti positiivinen muutos lapsen mielialassa ja itsevarmuudessa. Näillä kahdella on merkittävä vaikutus muuhun hyvinvointiin. Toimintamallin tuloksellinen toteuttaminen vaatii sujuvaa yhteistyötä koulun henkilökunnan kanssa, innostuneita luokanopettajia sekä riittävää taloudellista resurssia kerhon eväisiin ja varusteisiin. Esimerkiksi lainavaatteiden tarjoaminen on ollut oleellinen osa kerhon saavutettavuutta. Luontotoiminnan turvallisuuden takaamiseksi ohjaajilta vaaditaan riittävää menetelmäosaamista seikkailukasvatukseen ja luontoympäristössä toimimiseen. Ryhmän toiminnallisuus vaatii ohjaajilta ammattitaitoa huomioida jokaisen lapsen tarpeet ja tukea heitä henkilökohtaisissa tavoitteissa taaten samalla toiminnan turvallisuus ja elämyksellisyys. Tämä on mahdollista vain riittävän työntekijäresurssin eli työparityöskentelyn avulla.

Tammikuussa 2023 Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) myönsi kohdennetun toiminta-avustuksen KOTA-kerhotoiminnalle. Jatkossa tavoitteena on, että kerhotoimintaan osallistuneet lapset jäävät ryhmäprosessin jälkeen koulussa ja vapaa-ajalla vähemmän syrjään kaveritaitojen kehittymisen ja toiminnasta saatujen sosiaalisten kontaktien myötä. Lapsen mieliala on positiivisempi ja itsetunto vahvempi luonnossa liikkumisen, onnistumisen kokemusten ja positiivisen vahvistamisen myötä.

Lisäksi tarkoitus on, että KOTA-kerhotoiminta laajenee Turun seudulla ja vuonna 2023 käynnistyy 1–2 uutta ryhmää.

“KOTA-kerho tukee oppilaiden syrjäytymisen ehkäisemistä merkittäväällä tavalla. Ohjaajat toteuttavat toimintaa niin, että koululle on siitä paljon iloa ja vain nimeksi vaivaa. Toivon lämpimästi, että toiminta jatkuu vastaisuudessakin. “

(Rehtori)

6. LÄHTEET

- Masi & al. 2010. A Meta-Analysis of Interventions to Reduce Loneliness. *Personality and Social Psychology Review* 15.
- Junttila, N. 2015. *Kavereita nolla – lasten ja nuorten yksinäisyys*. Tammi.
- Karppinen, Marttila & Saaranen-Kauppinen (toim./eds.). 2020. *Seikkailukasvatusta Suomessa – pedagogisia ja didaktisia näkökulmia. Outdoor Adventure Education in Finland – pedagogical and didactic perspectives*. Humak.
- Pasanen, T. 2020. *Everyday physical activity in natural settings and subjective well-being: Direct connections and psychological mediators*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

7. LIITTEET

7.1. Osallistujan alkukysely ja itsearvio (hankkeen aikana)

1. Etunimi ja päivämäärä:
2. Koulu:
3. Kenen kanssa asut?
4. Mitä kieltä kotonasi puhutaan?
5. Mitä puuhaillet koulun jälkeen ja viikonloppuisin?
6. Onko sinulla joku harrastus?
7. Mitä sinä haluaisit harrastaa?
8. Mikä on lempiruokasi?
9. Onko sinulla kavereita? Paljon/Aika paljon/Vähän/Ei yhtään
10. Tunnetko olosi yksinäiseksi? En ikinä/Joskus/Usein/Aina
11. Jännittääkö sinua ryhmässä? Ei yhtään/Vähän/Aika paljon/Paljon
12. Kuunnellaanko sinua ja otetaanko sinun mielipiteesi huomioon? Ei ikinä/Joskus/Usein/Aina
13. Oletko hyvällä mielellä? Usein/Joskus/Harvoin/En ikinä
14. Onko sinulla tekemistä vapaa-ajalla? Aina/Usein/Joskus/Ei ikinä
15. Onko sinulla tulevaisuuden haaveita tai unelmia? Ei yhtään/Vähän/Aika paljon/Paljon
16. Uskallatko kokeilla uusia juttuja? En ikinä/Joskus/Usein/Aina
17. Mitä haluaisit tehdä tässä kerhossa?

7.2. Palautekysely yhteistyökumppaneille (hankkeen aikana)

1. Oppilaani:

- koulu ja lukuvuosi

2. Vastasiko toiminnan sisältö ja toteutus saamaasi ennakkotietoa?

- kyllä
- osittain
- ei
- en saanut lukuvuoden aikana riittävästi tietoa toiminnan sisällöstä ja toteutuksesta

3. Millaisen kuvan toiminnasta sait lasten kommenttien perusteella? Kerhotoiminta oli: (voit valita useamman vaihtoehdon)

- innostavaa
- tylsää
- hauskaa
- turvallista
- turvatonta
- ammattimaisesti ohjattua
- kaoottista
- jokaisen huomioivaa
- liian vaativaa
- liian koulumaista
- liian jännittävää
- osallistavaa
- yksinäistä
- Muu:

4. Yhteistyöni kerhon ohjaajien kanssa oli: (voit valita useamman vaihtoehdon)

- innostavaa
- sujuvaa
- työlästä
- Muu:

5. Kohderyhmän tavoittaminen ja ohjaaminen kerhoon? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- helppoa
- sain ohjattua kerhoon kohderyhmään kuuluvia lapsia
- työlästä
- kohderyhmään kuuluvat eivät halunneet kerhoon
- oma roolini oli epäselvä
- en ymmärtänyt keitä kerhoon haluttiin
- luokassani ei ollut kohderyhmään kuuluvia lapsia
- Muu:

6. Mitä muutoksia olet havainnut kerhoon osallistuneissa lapsissa? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- itseluottamus lisääntynyt
- mieliala parantunut
- rohkeus lisääntynyt
- tuntiaktiivisuus lisääntynyt
- kavereiden määrä lisääntynyt
- sosiaaliset taidot parantuneet
- ryhmätyötaidot parantuneet
- avoimuus lisääntynyt
- luottamus muihin lisääntynyt
- tulevaisuususkko ja unelmointi lisääntynyt
- lapsi jää vähemmän syrjään luokkatilanteessa
- Muu:

7. Kuinka moni lapsi on jatkanut uuteen harrastukseen?

- yli 5
- alle 5
- 0
- en tiedä

8. Onko KOTA-kerhon tyylisestä ryhmästä mielestäsi hyötyä kohderyhmälle?

- Kyllä
- Jossain määrin
- Vähän
- Ei yhtään
- En osaa sanoa

9. Keskeiset kehittämistarpeet kerhotoiminnassamme:

10. Muuta palautetta? Ruusuja, risuja tai esimerkkitapauksia. :)